

ponens animam esse corpoream; itaque in hac parte rejicienda est auctoritas Tertulliani idemque dicendum est de Origene, qui in hac parte aperte erravit.

40. *Ad adductos in n. 7.* — Ad Augustinum, et Hieronymum satis jam responsum est: nam ipsimet in aliis locis allegatis suam sententiam explicarunt. In quo autem sensu vocaverit Augustinus loca inferni spiritualia, in alio capite post sequens explicabimus. Damascenus autem imprimis supponit, ignem illum materiale, et corporeum esse, licet quoad materiam ejus indicet non esse ejusdem rationis cum materia elementarii, quod intelligendum puto, non de materia, quæ est pars essentialis compositi, sed de materia circa quam, qualis est illa ex qua noster usualis ignis nutritur (ut jam declaravi); et in eodem sensu loquitur Gregorius ibi citatus de igne corporeo, utique qui aliquo corpore indiget, tanquam nutrimento, quo conservetur, et cum eadem proportione vocat ignem inferni corporeum, cum alias ipse dicat, non esse ambigendum, quin ignis inferni corporeus sit, id est, intrinsece, corpore materiali, et trium dimensionum constans. Aliter respondet Sextus Senensis, lib. 5, Bibli., Anno 141, litteram illam, prout nunc circumfertur, esse mendosam, quia non incorporeus, sed corporeus, legendum est, quia codices antiqui sic habent, et cum contextu sermonis optime congruit, et ita potest facile sustineri. Difficiliora quidem sunt D. Ambrosii verba; unde vel excusandus est, quia tunc non erat hæc veritas in universa Ecclesia ita declarata: vel potest pie exponi, ut non ignem ipsum corporalem neget, sed flammam, id est, quod non torqueat spiritus, corporeas flammæ excitando, vel accendendo, sed alio mirabili modo.

41. *Ad rationem in num. 8 constatam.* — Denique ad rationem ultimo loco positam respondetur, ex dictis manifeste constare falso niti fundamento, nimirum nil esse quod nos cogat, ad asserendum ignem inferni esse corporeum: cogit enim nos divina auctoritas per sacram Scripturam, et Ecclesiam, ejusque Doctores sufficienter proposita: qua auctoritate supposita non oportet nos rationem necessariam talis institutionis reddere. Divina enim voluntas pro ratione sufficit, cujus congruentes rationes nobis etiam non desunt (ut vidimus): neque de hac veritate dubitandum est, propter difficultates ex illa insurgentes: quia omnes vincit potentia facientis. Quomodo autem singulæ dissolvendæ sint, in sequentibus capitibus ostendemus.

CAPUT XIII.

UTRUM IGNIS PER SOLAM APPREHENSIONEM, VEL INTENTIONALEM ACTIONEM, AUT PER REALEM ETIAM EFFECTIONEM DÆMONES TORQUEAT.

1. *Prima opinio astruens apprehensionem ignis, absque reali actione torquere dæmones.* — Rationes dubitandi, quæ in hoc puncto afferri possunt, in præcedenti capite propositæ sunt. Propter illas ergo aliqui theologî dixerunt, ignem inferni non torquere, et affligere dæmones per veram actionem realem, sed sola apprehensione, qua dæmones apprehendunt ignem, ut sibi disconvenientem, licet ab illo revera nihil patiantur, sed solum illum apprehendant, ac si ab illo paterentur. Hæc sententia tribuitur Avicennæ, lib. 9 Metaphysicæ, c. ult., et Algazeli 5, Physicor., cap. 5; sed isti negant ignem corporeum inferni, ut capite præcedenti visum est: et ideo loquentes de animabus separatatis dicunt, solum tristari aut memoria præteritorum malorum, quæ tristitia pertinet ad vermem conscientiæ, aut apprehensione carentiæ beatitudinis, quam amiserunt, quæ pertinet ad pœnam damni, ut supra visum est: nunc autem jam supponimus veritatem ignis corporei, qui ob peculiarem punitionem dæmonum, paratus fuit diabolo et Angelis ejus: ideoque necesse est fateri, præter tristitiam mere internam (ut sic dicam) quæ ex apprehensione peccatorum, vel carentiæ beatitudinis nascitur, dari in dæmonibus aliam tristitiam, seu dolorem ab igne aliquo modo proveniente. Ex hoc modo inter auctores, qui verum ignem, et pœnam ejus admittunt, aliqui per solam apprehensionem falsam, et quasi imaginariam explicant pœnam illam; et sic tribuitur illa sententia Alberto, in 4, dist. 44, art. 34, et sequentibus. Sed ille aliter illam explicat, ut mox dicam. Citatur etiam Bonaventura; sed ille expresse illam reprobatur, licet postea ex parte in eam incidat (ut etiam dicam); nullum ergo invenio istius sententiæ auctorem præsertim catholicum. Potest autem suaderi ex illo generali principio, quod corpus non potest habere actionem in spiritum, qua illum affligat.

2. *Opinionis præcedentis rejiciendæ causæ duæ.* — Nihilominus hæc sententia rejicienda prorsus est propter duas præcipue causas. Una est, quia Scriptura et Patres docent, dæmones torqueri ab igne; si autem sola falsa apprehensione torquerentur, non ab igne torquerentur,

sed ipsimet sua cogitatione se affligerent; ergo illa afflictio revera non esset pœna ignis. Consequentia cum minore claræ sunt. Major autem ex dictis in capite præcedenti satis probata est, suntque valde notanda verba Gregorii, lib. 9 Moral., cap. 38, alias 45: *Recte inferni claustra tenebrosa terra nominantur, quia quos puniendos accipiunt, nequaquæ pœna transitoria, vel phantastica imaginatione, sed ultione solida cruciant, et statim plura referemus.*

3. Alia causa est, quia dæmones non possunt illo modo torqueri sine gravi mentis deceptione: nam ad causandam afflictionem, præsertim tam vehementem, quanta est in dæmonibus, non sufficit simplex apprehensio, vel representatio, sed necessarium est judicium de aliquo vehementi malo, quod præsens esse, et personam affligere judicetur: nam sicut nemo potest absolute concupiscere, nisi quod judicat bonum, nec timere, nisi quod judicat futurum malum; ita nec potest tristari et dolere, præsertim per voluntatem, nisi de malo præsentem, quod tale esse per intellectum judicatur. At vero Angelus, etiam per peccatum deordinatus, non potest naturaliter judicare ignem sibi esse malum per deceptionem, si revera nihil mali ab illo patitur; ergo nec potest tristari ex illa falsa apprehensione. Minor probatur, quia Angelus malus evidenter intuetur ignem illum, et cognoscit an aliquid in ipsum agat, vel non agat: ergo si ab ipso nihil patitur, impossibile est ut judicet se pati ab ipso, et consequenter impossibile est, ut judicet ipsum sibi aliquid mali afferre; quia nec ignis per se spectatus est malus Angelo, nec ratione suæ actionis, quia nihil agere supponitur; et præterea inquiri, quomodo, aut a quo dæmones ad hanc deceptionem inducantur, vel cogantur, non enim illam ex se habent, cum potius sit contraria suo naturali, et evidenti lumini, ut declaratum est; nec ab alio agente privato cogi possint, ut per se notum est; nec etiam a Deo, tum quia Deus non potest esse auctor erroris positiva actione ad illum cogens, alioqui mendax esset, et auctor mendacii, tum etiam quia non potest aliquis cogi ad assensum falsum, nisi ex aliquo motivo: ibi autem non potest intervenire motivum in Angelo, propter quod judicet esse malum, quod revera non est.

4. *Opinio secunda Alberti, quod ignis non imprimat dæmoni calorem, sed speciem ejus intentionalem.* — Est ergo secunda sententia, quæ præcedentem moderatur, quam Albertus supra declarat, distinguendo in igne duplicem

actionem circa corpora: una est naturalis, seu materialis, quæ est caloris effectio; alia est intentionalis, scilicet impressio speciei sensibilis in organo, et sensu tactus; et utraque est actio vera, et realis transcendentem, ut sic dicam, quamvis prior comparatione posterioris dici soleat speciali modo realis, et altera intentionalis. Dicit ergo, ignem non cruciare spiritus actione reali, seu naturali, quia non imprimit calorem in spiritus, et nihil aliud imprimere potest reale in dicto sensu. Nihilominus tamen ignem ut instrumentum Dei imprimere in spiritum speciem intentionalem, et per illam excitare, ac movere illum realiter, in sensu explicato ad apprehensionem quamdam contristantem ipsum; unde concludit, ignem cruciare spiritum actione intentionali, non reali, seu naturali. Fundatur, quia ut ignis vere cruciet spiritum, necesse est ut aliquid agat in ipsum: nihil autem agere potest actione non intentionali, seu naturali, quia spiritus non est capax earum qualitatum, quæ per hujusmodi actionem fieri possunt, potest autem ignis agere in spiritum, actione intentionali, quia spiritus capax est specierum intentionali-um, et licet ignis non possit per propriam virtutem species spirituales efficere, ad hoc potest facile ut instrumentum Dei elevari: ergo talis actio possibilis est, et sufficiens, ac necessaria; ergo per illam ignis dæmones cruciat. Citaturque pro hac sententia Herrera, quodlib. 5, quæst. 7, et in 2, distinct. 7, quæst. 2, art. 2. Favet D. Thomas, in 4, distinct. 50, quæst. 2, art. 2, quæst. 1, ad 3, ubi ait, passionem damnatorum ab exterioribus non esse futuram materiale, sed spiritualem, secundum quod sensibilia agunt in sensum, imprimendo illi formam secundum esse spirituale, quamvis in alio loco doceat, ignem materiale nihil posse efficere in spiritum, etiam ut instrumentum Dei, ut postea videbimus. Eandem sententiam sequuntur Bonaventura, Ægidius, et Richardus, Scotus, Ockham, et Supplementum Gabrielis, in ea tamen explicanda, et suadenda variant.

5. *Bonaventura in explicanda secunda opinione duo astruit.* — Nam Bonaventura in 4, dist. 44, quæst. 2, art. 3, quæst. 2, in fine corporis, addit duo, quæ statim expendenda sunt. Unum est, actionem illam intentionalem, quam ignis in animam separatam, vel dæmonem habet, non esse miraculosam, nec ex speciali ordine divinæ justitiæ, sed esse connaturalem, tam spiritui, quam igni; quia et spiritus naturaliter est receptivus specierum

intentionalium ignis, et ignis natura sua est aliquo modo causa intentionalium passionum, non quidem per se; sic enim fit ab ipsa anima, ut ait, sed per occasionem juxta doctrinam Augustini, quem allegat, lib. 6, de Musica, c. 5, et explicatur ex his, quæ anima dum est in corpore ab extrinseco intentionaliter pati solet. Secundo addit, spiritum damnatum divinitus allegari igni indissolubiliter tanquam carceri, in quo divina virtute recluditur; et inde ait excitari in spiritu timorem quemdam, et tremorem, ac horrorem ignis, et caloris ejus, quem refugit; nam licet per naturam nocere ipsi non possit, nihilominus Deus immittit illum errorem, in suæ justitiæ vindictam; et ex illa fuga, et terrore (ait) in voluntate oriri dolorem, qui est dissensus ab his, quæ nobis nolentibus accidunt; ac denique tribuit hunc discursum Augustino, lib. 21, de Civit., cap. 10.

6. *Expenditur prius dictum Bonaventuræ.*

— Salva tamen reverentia gravissimo Patri debita, utrumque dictum difficile creditum est; nam quo ad primum spectat, supra libro secundo ostensum est, non posse sensibilia objecta naturaliter imprimere speciem sui in Angelum, idemque est de anima separata; quia nec corpus est naturaliter activum in spiritum, nec Angelus habet intellectum agentem ad educendas species a rebus sensibilibus, ut ibi ostendimus; nec talia objecta materialia possunt, etiam per occasionem, excitare intellectum Angeli, quia non præbent occasionem, nisi mediis sensibus, quos Angelus non habet; et hæc est manifesta differentia inter animam conjunctam, et separatam: nam conjuncta utitur sensibus, quorum occasione, vel cooperatione intellectus agens excitatur, vel determinatur ad efficiendas similes species in intellectu possibili; separata vero cum non utatur sensibus, ita non potest a sensibilibus, vel per occasionem excitari; neque Augustinus, d. l. 21, de Civ., c. 10, dixit, dæmones aliquid ab igne naturaliter pati, vel recipere, sed potius ait, pati ab illo miris, et veris modis. Et licet argumentum sumat ex eo quo anima nostra licet spiritualis pœnam ignis sentit mediante corpore, non tamen infert, quod sicut anima naturaliter aliquid recipit ab igne mediante proprio corpore, ita etiam ignis inferni possit naturaliter immutare angelicum spiritum; nullo enim fundamento niti posset talis illatio; sed ex eo, quod in nobis naturaliter experimur, manu ducit ad credendum, posse Deum veris licet miris modis cruciare dæmo-

nes mediante igne. Quocirca si ignis immutationem facit in Angelo, longe probabilis dicitur, facere illam ut instrumentum DEI, vel aliter cogere Angelum, ut semper illa specie utatur; si alioqui jam habet illam infusam, ut est probabilis.

7. *Expendatur posterius.*—Secundum etiam dictum de tremore dæmonum, eo quod a Deo igni alligentur, videtur accedere ad priorem sententiam, a nobis, et ab ipso Bonaventura reprobata, dicente: *Credimus etiam, quod pœna illa infernalis sit per veram ignis actionem, non per phantasticam imaginationem.* Contrarium ergo sequi videtur ex illo secundo dicto ejusdem sancti; nam interrogo, an ille tremor sit de vero malo, vel de apparente: de alterutro enim illorum esse necesse est, quia est actus vitalis, et ideo non potest esse sine objecto, et cum sit actus voluntatis, et per modum fugæ, necessario esse debet de objecto, apprehenso sub ratione mali. Si ergo malum illud verum est, ante illam apprehensionem procedit in igne apprehenso vera rationali, et nocivi respectu dæmonis: hoc autem idem auctor negat, dicit enim: *Quod anima refugit ignis calorem, qui per naturam nocere non potest, et trepidat timore, ubi timor non est, id est, ubi ratio timendi non est; clarum est enim non posse animam, vel dæmonem trepidare sine formali timore; ergo si trepidat, revera ibi est timor, hoc est, actus timoris.* Cum ergo addit, *ubi timor non est, necesse est, ut loquatur de vero objecto timoris, seu de vera ratione timendi, quæ non est nisi vera ratio nocenti in objecto inventa: ergo intelligit non esse illum timorem de vero malo; unde inferius addit, non esse contra ordinem naturæ spiritum trepidare, ubi trepidantura non est, utique quia vera ratio trepidandi non existit: igitur est ille timor de malo tantum apparente: ergo est per phantasticam apprehensionem, et non per realem actionem, sicut antea dictum fuerat.*

8. *Ægidius aliter explicat dictam opinionem.*

— Alio modo declarat eandem sententiam Ægidius, quodlib. 2, quæst. 9, et quodlib. 4, quæst. 15, in fine. Convenit enim in conclusione, nimirum, ignem cruciare spiritus per actionem intentionalem, quam fatetur facere supernaturaliter, ut instrumentum Dei: quod autem actio illa sufficiat ad causandum dolorem in spiritu, declarat, supponendo, dolorem primo esse in potentia cognoscente, sensibilem quidem dolorem in sensu præsertim tactus, dolorem autem spiritualem in intellectu. Pro-

batque ex Augustino, l. 14, de Civit., c. 15, dicente, dolorem consistere in perceptione læsionis, seu nocenti, et ex Gregorio, libro 4, Dialog., c. 29, dicente, dæmonem eo ipso cremari, quod se vidit cremari. Ex hoc ergo principio infert, dolorem dæmonis in ejus intellectu esse, efficique ab igne: *Qui, (ut ait) virtute divina aliquam speciem imprimit in intellectu dæmonis, quam dæmon percipit, tanquam speciem alterius læsivi, et illa perceptio læsionis est vere dolor: quod si instes quia immutatio pure intentionalis, et intellectualis, non causat dolorem, ut patet, cum intellectus noster per phantasmata immutatur; respondet, impressionem intentionalem, et intellectualem, quando fit ab aliqua causa, a qua intellectus in suo esse non pendet, non causare dolorem: atque ita quia intellectus non pendet in suo esse a phantasmate; ideo ex illius impressione non dolere: tamen quando impressio fit a superiori causa, a qua pendet intellectus in suo esse, tunc si impressio sit vehementis, et præternaturalis, causare dolorem.* Intellectus autem dæmonis pendet in suo esse a virtute divina; et ideo impressio speciei, quæ in illo fit ab igne virtute divina, infert dolorem, et cruciatum: *Multo magis (inquit) quam ignis naturaliter cremans corpus naturaliter causet dolorem.* Tum quia magis pendet dæmon in suo esse a virtute divina, quam corpus ab igne naturaliter agente: tum etiam quia in dæmone est pura immutatio intentionalis, et vehementior, et ideo magis facit percipere dolorem.

9. *Improbatur Ægidius cum suo fundamento.*

— Hic vero modus explicandi hanc sententiam non est probabilior quam præcedens, et imprimis fundamentum, quod supponit, nimirum, dolorem formaliter esse actum cognoscendi, falsum est, ut in tractatu de Anima inferius ostendam, et tradit div. Thomas, 1, 2, quæst. 35; nec Augustinus supra dixit, sed agens de dolore sensibili ait, *Doloris, qui dicitur carnis, animæ esse in carne, et ex carne, id est, ut declarat, esse aliquid, quod ex passione, seu læsione carnis in anima resultat; et infra dicit, dolorem esse offensionem animæ ex carne, et quamdam ab ejus passione dissensionem; sicut dolor animæ, qui tristitia nuncupatur, dissensio est ab his rebus, quæ nobis nolentibus acciderunt.* Tria ergo secundum Augustinum, et veritatem concurrunt ad sensibilem dolorem, scilicet læsio carnis, perceptio læsionis, et dissensio animi a tali læsione, quæ dissensio non est actus cognoscendi, sed est

fuga quædam, et displicentia appetitus; et in hac consistit formalis actus doloris, læsio autem carnis, eique disconveniens per doloriferam qualitatem est objectum doloris: perceptio autem, seu cognitio læsionis est applicatio, seu propositio objecti doloriferi.

10. *Ex vera doctrina de dolore refutatur.*— Ex hac ergo doctrina, quæ verissima est, applicata ad dolorem spiritus improbantur facile omnia, quæ Ægidius excogitavit. Nam imprimis falsum est, dolorem dæmonis esse in ejus intellectu, sed in displicentia voluntatis; quia dolor versatur circa malum præsens, ut malum, et disconveniens est; et ideo ad potentiam appetentem bona, et repudiantem mala formaliter pertinet, ad intellectum vero solum, ut ad proponentem doloris objectum. Deinde esto ipsa perceptio intellectus vocetur dolor (quæ potest fortasse esse quæstio de nomine) necesse est, ut illa sit alicujus objecti disconvenientis, seu læsionis, aut nocenti. Interrogo ergo, cujus objecti sit in dæmone talis perceptio, vel cognitio, quæ dolor appellatur. Respondet sæpe Ægidius, *dolere nihil aliud esse, quam percipere dolorem; unde significat dolorem ipsum esse objectum illius perceptionis, at hoc impossibile est: nam cognitio præsertim intuitiva, et experimentalis supponit objectum suum; ergo perceptio doloris supponit dolorem; ergo non potest ipse dolere esse objectum illius actus intellectus, qui dolor esse dicitur, et declaratur amplius: nam si dolor est formalis actus intellectus; ergo percipere dolorem est actus reflexus formalis, vel virtualis: at omnis actus reflexus cognoscendi, vel amandi supponit actum directum, qui tendat in objectum a se distinctum, quia non potest esse actus animæ sine objecto: ergo dolor, qui percipitur ab anima, est prior actus directus, cujus objectum assignare necesse est.*

11. *Pergit refutatio.*— Et hæc ratio æque procedit de vero actu doloris, qui est in appetitu: nam ille necessario supponit in intellectu, vel sensu perceptionem objecti sui: ergo illa perceptio non potest habere pro objecto dolorem appetitus, nec etiam seipsam; ergo habet pro objecto aliquod aliud malum disconveniens, seu nocivum de quo est dolor: quod ergo est in dæmone tale objectum, si ab igne solam speciem intentionalem recipit? Nam agens extrinsecum non causat dolorem ipsum formalem per se, et immediate, nam ille est actus vitalis, qui ab anima fit, ut recte Augustinus significavit; solum ergo agens extrinsecum causat dolorem efficiendo læsionem, vel

nocumentum, quod est objectum doloris, ut in sensibilibus, patet; at vero juxta illam sententiam ignis nullam veram læsionem, aut aliud nocumentum in Angelo causat; ergo nec potest esse causa extrinseca doloris. Minor patet, quia solum imprimit speciem intentionalem (ut Ægidius vult): species autem intentionalis non est aliquid noxium Angelo, quod illum lædat, vel ei noceat; quia species intelligibilis potius perficit intellectum: nam constituit illum in actu primo ad intelligendum, et nulla alia perfectione naturali illum privat; quod autem illa species fiat virtute Dei, a quo pendet intellectus Angeli in suo esse (ut Ægidius considerat) impertinens est ad causandum dolorem: quia si effectus non lædit, vel male afficit personam, parum refert, quod ab hac, vel illa causa procedat, ut causat dolorem, et e contrario si nimia calefactio causat dolorem, non est, quia ab igne, sole, aut Deo procedat: sed quia tantus calor est ita disconveniens homini, ut inde dolorifera qualitas resultat; itaque pendere, vel non pendere effective in suo esse a causa inferente dolorem, impertinens est.

12. *Alii cruciatum non in dolore, sed ignobilitate ignis respectu dæmonis patientis collocant. — Rejiciuntur.* — Aliter vero alii respondent, quod licet ignis species de se non sit noxia dæmoni; nihilominus habere illam a corpore ignobili, et subdi illi ad receptionem ejus, est imperfectio repugnans ordini angelico, et potest illum contristare; sed hoc etiam parvi momenti est, tum quia vel illa nulla imperfectio, et vel tam parva, ut vix possit minimam quamdam displicentiam causare, nedum ingentem cruciatum immittere: tum etiam, quia oportet declarare, quod sit objectum proprie, et directe per illam speciem repræsentatum: et an illud sit noxium, necne; quia illa species per se, et directe non repræsentat, quod ipsa fiat ab igne, hoc enim solum consequenter facit cognoscere, non tam ut species repræsentans intentionaliter, quam ut effectus suam causam indicans: ergo opus est, ut aliquid aliud repræsentet; unde redit argumentum factum: quia si objectum directe, et per se repræsentatum per talem speciem, non lædit, nec nocet Angelo, nec ut tale repræsentatur per illam speciem, illa per se non affert dolorem, et consequenter, nec quod fiat ab igne potest causare dolorem, quia hoc nullum nocumentum infert Angelo. Si autem objectum illius speciei est aliqua læsio Angeli, necesse est eam fieri per aliam actionem distinctam ab impressione speciei, et prævia ad illam.

13. *Richardus aliam affert explicationem. — Impugnatur.* — Alio modo Richardus, in 4, dist. 44, art. 2, quæst. 9, respondet ignem, ut instrumentum Dei, vehementius immutare intellectum dæmonis, quam ejus natura, vel voluntas patiatur, et efficaciter applicare illum ad considerandum illum ignem adeo vehementer, ut non possit ad alias res pro suo arbitrio considerandas, se applicare. Ex quo valde perturbatur, affligitur et contristatur: et ideo apprehendit ignem, ut læsionem sibi inferentem, ad eum modum, quo excedens sensibile solet visum ipsum lædere propter vehementiam in agendo; at hoc etiam gratis excogitatum: nam objectum sensibile non lædit sensum ipsum in se per solam actionem intentionalem, qua imprimit speciem visivalem; sed lædit organum sensus, alterando bonam ejus dispositionem per actionem naturalem, seu physicam alterationem, quam simul cum actione intentionali concomitanter habet (ut in tractatu de Anima videbimus). Ignis autem, ut illa sententia supponit, nullam actionem physicam, seu naturalem habet in Angelo, sed solam actionem intentionalem imprimendi speciem; illa vero, quantumvis sit vehemens, non lædit, sed perficit potius intellectum, ut recte objicit D. Thomas 4, cont. Gent., cap. 9.

14. Et declaratur, quia illa vehementia consistit in celeritate actionis, et hoc non, quia licet in instanti impressio fiat, non est contra naturam, vel perfectionem intellectus, vel consistit in intentione speciei, et hoc etiam per se pertinet ad perfectionem, cum nullam aliam perfectionem per se excludat, vel consistit in excellentia objecti, et hoc etiam auget perfectionem, quia ad meliorem actum ordinatur, ut patet in specie ipsius Dei, si daretur, et præterea redit argumentum factum: quia præter vehementiam actionis opus est assignare objectum proprium illius speciei: quod si illud non sit aliqua læsio Angeli, species de se non potest causare dolorem: nam modus effectiois vehementis revera nulla læsio est; et licet esset aliqua, non posset magnum dolorem inferre, cum sit minima. Si vero directe repræsentat aliquam læsionem factam in Angelo, necessarium est, ut illa fiat in Angelo per actionem distinctam ab actione intentionali, per quam species imprimitur, quod illa sententia negat; unde Ægidius supra, in dict. art. 13, videtur tandem fateri, dæmonem, vel animam separatam recipere, seu percipere illam speciem, tantquam speciem alicujus objecti læsivi, non repræsentantem aliquam veram læsionem, sed

solum efficere apprehensionem alicujus tantquam læsivi, cum revera non sit; at vero hoc modo incidit hæc opinio in aliam, quæ dicit, dolorem illum non esse ex vero malo illato ab igne, sed esse ex falsa apprehensione: quæ opinio improbata jam est, et statim amplius improbabitur.

15. *Ultima explicatio ponentium actionem intentionalem ignis in dæmonem. — Rejicitur.* — Quocirca alii tandem theologi ponentes hanc pœnam in sola intentionali actione, non dicunt esse per impressionem speciei intelligibilis, sed per effectioem actus intelligendi, quem ignis solum efficit in intellectu dæmonis, cogendo illum, ut in tali actu persistat semper, et cum tanta applicatione, ut ad alia objecta pro suo arbitrio non sinatur converti; quæ determinatio, et passio, et impedimentum ab illa proveniens illi est maxime involuntarium: et ideo de illa vehementer tristatur: hæc sententia tribuitur Scoto, in 4, distinct. 44, quæst. 2, art. 2, et Ocham, quodl. 1, quæst. 9, quos sequitur Supplementum Gabrielis, d. dist. 44, quæst. 3, art. 2, concl. 3, qui non adducunt novum fundamentum, sed exclusis aliis dicendi modis hunc eligunt, tanquam possibilem, et sufficientem, paucioresque difficultates habentem; at enim modus hic explicandi pœnam ignis, novam difficultatem addit, et præcedentes non expedit. Nam quod ignis immediate, et per se imprimat in intellectu dæmonis actum intelligendi, et considerandi ipsum ignem, specialem habet repugnantiam, scilicet, quod actus secundus vitalis fiat in intellectu ab extrinseco agente, et quod dæmon per illum cognoscat, non efficiendo illum, quod sæpius a nobis impugnatum est. Verum est tamen, neque Scotum, neque Ocham addere particulam excludentem concursum intellectus dæmonis, sed tantum dicere ignem efficere illum actum, quod verum esse potest, etiamsi intellectus efficiat. Imo nec dicunt ignem immediate efficere actum, sed efficere illum per modum objecti, quod posset verificari, etiamsi immediate efficiat speciem determinantem intellectum ad efficiendum actum, et cum illo coefficientem. In quo sensu non differt hæc sententia a præcedenti, et licet intelligeretur hæc sententia de immediata efficientia ignis in actum intelligendi, si non excluderet coefficientiam intellectus, non esset simpliciter impossibilis, respectu divinæ virtutis utentis igne, ut instrumento. Nihilominus tamen contra illam etiam sic expositam procedunt rationes supra factæ; nam per illum actum intelligendi

non apprehenditur ignis sub vera ratione lædentis, vel inferentis malum aliquod præsertim grave, et acerbum, quod multum possit contristare; quia actus ille secundum substantiam perfectio est intellectus; quod autem sit contra voluntatem habentis, licet possit aliquam afflictionem causare, non tamen multum vehementem, nisi per falsam apprehensionem illud incommodum multo majus reputetur, quam revera sit.

16. *Rejicitur amplius.* — Accedit, quod sine fundamento dicitur, dæmones per vehementem illam apprehensionem ignis ab aliarum rerum libera, et expedita consideratione impediri; nam de dæmonibus docent Dionysius et alii Patres esse in intelligendo velocissimos, et ad decipiendum acutissimos, et habere magnam rerum memoriam et experientiam, per quam non solum præteritorum recordantur, et præsentia intuentur, sed etiam futura solertissime conjectant; ex quibus aperte colligitur, eos habere liberam facultatem ad cogitandum de quacumque re, non obstante pœna ignis, nisi alio speciali modo a Deo impediatur, et ratione idem suadet, quia licet dæmon necessitetur ad actualem considerationem ignis, et sui status miserabilis, quod est verissimum; nihilominus illa consideratio, etiamsi vehemens sit, non exhaurit totam capacitatem intellectus angelici, quia est de uno tantum objecto valde particulari: ejus autem capacitas multo universalior est; et quamvis ex parte aliqua attentio intellectus dæmonis sit alligata tali objecto, et hoc illi displiceat, nihilominus sola illa necessitas non causaret vehementem dolorem, cum sufficientem virtutem, et libertatem relinquat ad cogitandum de aliis rebus summa velocitate, nunc illas, nunc alias percurrando, etiamsi non valeat simul de tot objectis actu cogitare, quot posset, si actualem considerationem ignis posset divertere. Hoc enim impedimentum non tanti momenti est, ut vere perpensum nimium contristet, si aliud incommodum secum non afferat; unde si magnum dolorem infert, non est propter solum ligamen ad illud objectum intelligibile, nec propter impedimentum cogitandi de aliis rebus, sed quia per illam cogitationem aliquid considerare cogit, quod est dæmoni alias valde nocivum, et aliquod grave nocumentum ei infert, quod suæ naturæ valde repugnat, et ideo vehementer de illo contristatur.

17. *Assertio prima et fere omnium communis, quod ignis vere, et non ex falsa apprehensione cruciet dæmones. — Efficaciter suadetur ex*